

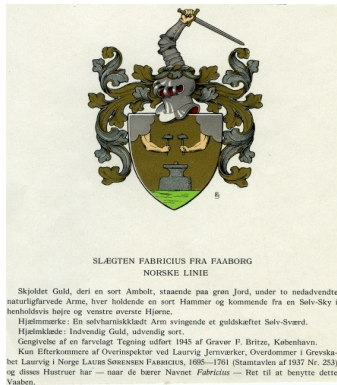
Overinspektørerne, Lauritz Fabricius og hans søn Frederik Ludvig Fabricius' liv i Laurvig grevskab fra 1725 til 1786.

Innledning:

Denne fortælling er et uddrag af en historie som i løbet af 2011 vil blive udgivet i bogform.

Den omhandler livet i Larvik i 1700 tallet i de to familier, overinspektørerne Laurs (Lauritz) Fabricius og hans søn Frederik Ludvig Fabricius.

Historien om Fabricius strækker sig fra familiens oprindelse i Fåborg på Fyn i Danmark i 1680'erne til Frederik Ludvigs død på Langestrand i 1786.

Da der i Vestfold i Norge blev oprettet grevskaber, kom disse i højere grad end den øvrige del af landet til at blive forbundet til Danmark. Især gjaldt dette Larvik by og Larvik grevskab. Mange folk fra Danmark drog nordover og blev i Norge.

Én af de mange som kom, ansat af Larviksgreven, var Laurs (lauritz) Sørensen Fabricius.

I en menneskealder var han den ledende mand i Laurvig grevskab.

Laurs blev derved stamfader til den norske gren af slægten Fabricius og far til Frederik Ludvig Fabricius, som efterfulgte faderen som overinspektør, samt til Jens Schow Fabricius som blev den første admiral i det frie Norge.

Oprindelsen til den norske slægt, findes i Fåborg på Fyn i Danmark, hvor der i 1600 tallet levede en smed, Søfren Jørgensen Smed. Som mange andre håndværkere tog han tilnavnet smed i sit efternavn. Alle smedens 11 sønner tog navnet Fabricius (af Faber – smed).

Laurvig grevskab.

I 1671 fik stedet købstads rettigheder. 29 september 1671 blev Laurvig grevskab indlemmet i Ulrik Frederik Gyldenløves samlede grevskaber. Det var det mest betydningsfulde og skulle holdes og agtes som det største grevskab i rigerne. Larvik blev herved residensby for den danske greve og statholderen i Norge,

Det var 1200 km² stort, har patronatsret over 12 kirker og rummer 6 byer. "Patronatsretten" omfatter ejendomsretten over en kirke og dens indtægter, og dermed pligten til kirkens vedligeholdelse.

Den store forvaltning var delt i tre grupper; 1) skovbruget, 2) savværket, 3) Nes og Fritzøes jernværker.

Historien om Laurs Fabricius er denne:

Laurs var ud af en søskendeflok på 17, født i 1695 og kom i en tidlig alder i tjeneste på embedsmandskontorer i København. Han uddannede sig først til teolog og tog i 1716 en juridisk uddannelse. Via sit bekendtskab til vigtige embedsmænd fik han ansættelse på Grevens kontor i København.

Mod slutningen af 1725 blev Laurs udnævnt til savværksforvalter i Larvik, og fra 1. januar 1726 "foged" i grevskabet, med en årlig løn på 200 Rdl.

Greven erfarer imidlertid, at han har fået tilbudt et amtsforvalter embede. Greven skriver, "at han med Eders tjeneste hidtildags er vel tilfreds" og beder om et forslag til, hvorledes fogeden kunne ønske sin stilling ændret for at fortsætte i grevskabet!

Dette fører til en aftale om at bytte mellem ham og byfoged J. Kielman.

Den 2. december 1728 ansætter greven ham til byfogedembedet i Larvik og Sandefjord og lover ham sorenskriver embedet "når det bliver vaccant",

Først efter forhandlingerne med greven, opnår Laurs den 4.marts 1729, ansættelse i embedet som ”byfoged i Larvik; Sorenskriver og auktionsforvalter i Laurvig grevskab”.

Den 14.marts 1729 aflægger Fabricius sin dommer ed, hvorefter han af kongen udnævnes til dommer i grevskabet.

Nogle år efter at Laurs Fabricius havde slået sig ned i Larvik, giftede han sig med sin forlovede Birgitte Marie Christiansdatter Humble, født den 10.februar 1696 i Fåborg. Brylluppet blev holdt den 11.april 1729 i Holmens kirke.

Året efter flytter de ind i den ”gård” som Laurs et par år i forvejen har købt i Storegaten i Larvik.

Allerede i 1740 dør en lille søn og hans unge hustru kun 44 år gammel.

Allerede det samme år giftede byfogeden sig igen. Denne gang med Sophia Magdalene Iversdatter Brinch fra Drammen.

Brylluppet blev holdt den 11.september 1740 i Strømsø kirke i Drammen.

Laurs Fabricius f. 12.april 1695 † 23 dec.1761
11.juni 1761

Sophia Magdalene Iversdatter Brinch †

De følgende år sker der mange ting i hjemmet i Storgaten i Larvik.

Børneflokket bliver stor. Udover de 5 børn fra første ægteskab, så får de sammen 7 børn.

Da den gamle overinspektør for grevskabet, Ditlef Lindemann dør i 1742, udnævner Grev Ferdinand Danneskjold-Laurvig, Fabricius til overinspektør.

Dermed blev han øverste embedsmand i grevskabet og samtidig øverste dommer.

Som overinspektør havde han kun greven over sig.

I 1751 blev der på Fritzøes jernværk bygget to nye masovne til smeltning af stålet. Rester af masovnene findes i dag ved det mekanisk værksted, på vestsiden af Farriselven.

Efter at ovnene er blevet antændt, fejres begivenheden ved en stor ceremoni, med deltagelse af stedets ansete mænd og de ansatte på jernværk og støberierne.

Der affyres kanoner og der skåles i fransk vin.

Den 16.november 1751 skriver overinspektøren til greven.

(Asbjørn Bakken 1960)

”Sidst løverdags eftermiddag den 13de ble begge Fritzøes nye masovner antændt, den nordre som er den eldste af meg, og den søndre af forvalter Bruun”.

Den 31. januar 1749 brød en ildebrand ud som lagde 10 store gårde i Larvik i aske, blandt dem Laurs Fabricius hjem i Storgaten. Derved mistede familien ejendommen og det meste af indboet. Først 5 år efter branden, stod en ny bygning genrejst. Familien kunne da endelig flytte ind i en ny gård i samme sted.

Der er al grund til at tro, at branden knækkede familiens økonomi.

I året september 1754 dør hans velgører greve Ferdinand Anthon Danneskjold-Laurvig. Det tillidsforhold som var opbygget mellem grevens kontor i København og overinspektøren, måtte stå sin prøve, da grevens ældste søn, Friderich Ludvig Danneskjold-Laurvig, overtog grevskabet.

Denne periode varer i 8 år indtil grevens død i 1762. Derefter bliver den yngre bror, Christian Conrad Danneskjold-Laurvig, greve.

For første gang oplever man en irriteret tone i brevene, der går op til overinspektøren i Larvik. Hvorfor kommer regnskaberne ikke? - Men Fabricius kan bare beklage forsinkelsen-. Tiden rækker ikke til.

Men trøst har han nu i, at den ældste søn Fredrik Ludvig, bliver færdig med studierne i sommeren 1754. Derved kan han komme hjem til Larvik og være faderen til hjælp.

Han er både kyndig og hjælpsom, skriver faderen om ham til den unge greve. Han har allerede ført flere sager i retten, og foreslår at han får en løn på 80-100 Rdl.

I 1754 kommer Friderich Ludvig Danneskjold-Laurvig på sit eneste besøg i Larvik, og besøget har ikke været let for overinspektøren. Der blev rodet op i gammel slendrian, helt tilbage til den foregående overinspektørs tid og der blev nedsat en særlig revisionskomite, som skulle gennemgå de gamle ureviderede regnskaber.

I løbet af 1700-tallet fik funktionærenes sønner ledende stillinger i administrationen. De giftede sig ofte med døtre af mænd fra byens ledende købmandsfamilier. Under overinspektørerne Ditlev Lindeman og Jens Kielmann, var det funktionærerne og ikke greven selv, som udvalgte efterfølgere til ledige stillinger. "Økonomisk utroskab" blev almindeligt blandt funktionærerne, med bestikkelser og såkaldte "lån" fra grevens kasse.

Efteråret og vinteren 1760 bliver svær for den gamle overinspektør, som i en alder af 65 år intet orker. Men også fruene som havde fødsel i august, er sengeliggende.

Den 11. juni 1761, dør hans hustru Sophia Magdalene, og han er alene med 9 børn, hvor den yngste er 1 ½ år.

I efteråret 1761 bliver Laurs stadig dårligere, og kæmper med arbejdet i grevskabet.

Ikke mindst har han store bekymringer for hvad der skal blive af de små børn!

Lige ind i døden er Laurs Fabricius i arbejde, hvor han "kæmper" med breve og dokumenter.

Den 22. december 1761, dagen før han drager sit sidste suk, skriver han breve til sine kolleger ved grevens kontor i København, hvor han redegør for jernværkets økonomi og øvrige tilstand. Laurs Fabricius døde om aftenen den 23. december 1761.

Boet efter overinspektøren viser sig at være fallit.

Huset og indbo takseres godt nok til ca. 1900 Rdl, men gælden til greven var på 2257 Rdl + en købmandsgæld på 600 Rdl.

Overinspektør Frederik Ludvig Fabricius

Greven, general løjtnant *Frederich Ludvig Danneskjold-Laurvig* dør i august 1762. Da hans broder, den ny greve *Christian Conrad Danneskjold-Laurvig*, overtager grevskaberne, udnævner han straks *Fabricius til overinspektør og birkedommer*. Han træder derfor i slutningen af 1762 direkte ind sin afdøde faders rolle, som øverste ansvarlige for grevskabets aktiviteter.

Frederik Ludvig Fabricius er født i 1731 og opvokset i Larvik. Kun 13 år gammel rejser han til Danmark, for at begynde på Odense latinske.

I juni 1748 dimitterer han som student. Han rejser til København for at begynde det teologiske studium som han færdiggør. Den 19.oktober 1750 består han *teologisk embedseksamen*. Den 22.september1752 tager han *juridisk eksamen på latin*. Han er tilbage i Larvik i 1752 hvor han hjælper sin far med at tage sig af nogle rettergangssager.

I 1755 bliver han antaget til at føre pennen ved den kommission for grevskabet Laurvigs regnskabssager, som skulle afgøre mængden af ”betjentenes” uafsluttede regnskaber i grevskabet. Arbejdet som sekretær for kommissionen varede indtil 1758. Det var under dette arbejde at han skaffede sig indsigt og erfaring i grevskabets forskellige anliggender. En erfaring der skulle komme ham til nytte ved hans senere virke.

Grevens førstefødte søn, *general løjtnant Frederich Ludvig* var den ny greve. Han havde længe haft et stort ønske om at forbedre driften af jernværket i Larvik, bl.a. ved at forny processen ved udsmedning af jernet på jernværket.

Han bestemmer sig derfor for at sende Frederik Ludvig på en udenlandsrejse, dels for at han kan dygtiggøre sig, men også for at opsøge de bedste værker i Europa.

Greven befaler at han, - under besøgene på stålværkerne, skal ansætte og medbringe *valonske smede* til Norge, - med det formål at indføre deres metoder på værket.

Frederik Ludvig protesterer mod at hente de franske smede til grevskabets stålværker! Han mener ikke at de kan tilføre værkerne noget nyt, så han fraråder greven dette eksperiment og forsøger at tale ham fra det. Greven vil imidlertid ikke bøje sig, så han begiver sig af sted på den lange udlandsrejse.

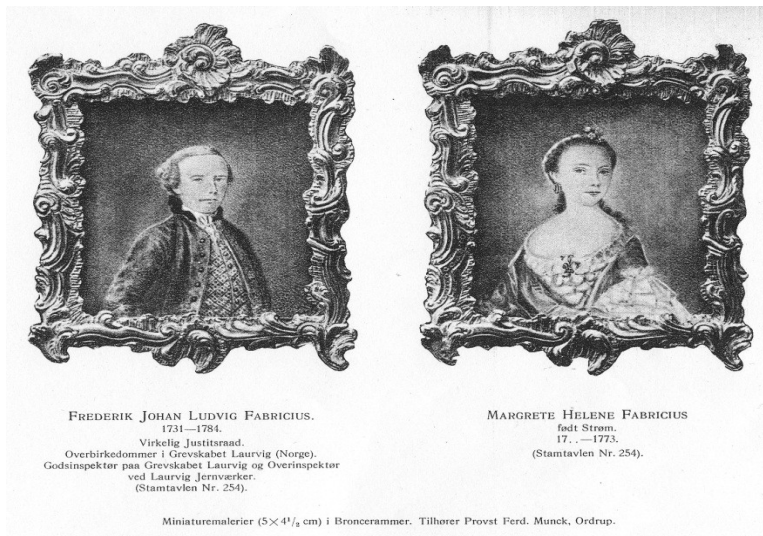
Det skulle senere vise sig at forsøgene med de valonske smede blev en fiasko.

Han rejser dog først efter at have været hjemme hos faderen i forsommeren 1758. Hans første rejse er til London og Newcastle. Derefter Scotland, Nederlandene, Holland, Liege, og Frankrig.

Da Frederik Ludvig kommer hjem fra udenlandsreisen, den 29.april 1762, havde han valonske smede med ombord på grevens skib. Smedene blev indlogeret på *Langestrand*, og sat i arbejde.

Eftersom Frederik Ludvigs far var død året før, slog han sig ned på gården i Storgaten, så snart han ankom til Larvik. Det lykkes ham at erhverve ejendommen for 1216 Rdl.

Den 12.december1765 gifter Frederik Ludvig sig med *Magrethe Helene Strøm på Walløe saltværk*. Brylluppet holdes hos hendes far *Byfoged Børre Strøm*, byfoged og sorenskriver i Larvik.

Sammen får de 4 børn, hvor to døde som små

den 12. august 1773 dør hans unge hustru, Margrethe Helene.

Frederik Ludvig er nu alene med de små børn. Men allerede den 20. oktober 1774, gifter han sig med sin afdødes hustrus søster, Louise Strøm. I det ægteskab er der ingen børn.

Grev Christian Conrad-Laurvig overtog Laurvig grevskab ved broderen Frederich Ludvigs død i 1762.

Takket være hans umådelige letsind og ødselhed, så gik det galt med økonomien, og bedriften kom under offentlig administration.

Greven blev i 1762 tvunget til at bosætte sig i Norge og fik en årlig løn af værket.

Greven flyttede ikke ind i herregården men bosatte sig sammen med "Ingeborg Ackeleye" på gården "Rolighet" i Hedrum.

Men selvom han var sat uden for indflydelse på driften af grevskabets industri, så var han jo greven. Det bragte overinspektøren i et stort dilemma med, på den ene side greven selv, og på den anden side administrations kommissionen.

Det er klart at en så vigtig stilling måtte medføre bryderier. Al magt og ansvar lå på overinspektøren skuldre. Hertil kom så også ansvaret for grevskabets regnskaber og skatter, misforståelser og fortrædeligheder, såvel som smedesvendenes utilfredshed med arbejde og lønvilkår.

Værst blev det da savværket skulle bortforpagtes, da brast forholdet til greven. Fabricius blev beskyldt for at varetage sine slægtninges interesser.

Det var svogeren Abraham Bøckmann i Larvik, der søgte om at overtage denne forpagtning.

Da klagede greven til kongen over sin overinspektør, og Fabricius måtte stå skoleret over for den nedsatte administrations kommission og forklare følgende forhold:

- 1) At han havde bortforpagtet savværket til købmand Abraham Bøckmann og Johan Bugge til et beløb, som lå under det aftalte. (Bøckmann var svoger til Frederik Ludvig).
- 2) At han havde lånt sin svoger Knud Mørch 9000 Rdl. af jernværkets kasse. (forvalter ved Borneviks masovn.)
- 3) At han i en 7 års plan havde sat urigtige beregninger op for grevskabets indtjening ved bortforpagtningen.
- 4) At hans relationer til Martin Bøckmann burde forbyde ham i at bortforpagte det til ham.

Dette var farlige og tungtvejende beskyldninger. Men Fabricius var i stand til at tilbagevise dem og beholde sin stilling.

Senere hen blev greven og overinspektøren forsonede, forholdet blev rigtig godt, og han blev en flittig og kær gæst på Rolighet i Hedrum, hvor greven tilbragte sine sidste år.

Den 23. august 1781 fik Frederik Ludvig tilbud fra admiralitetskollegiet i København med besked om straks at rejse til Kristiansand stift og forhøre to engelske og en amerikansk kaperskib, som skulle være opbragt og lagt ind ved Kristiansand. En grundig rapport blev sendt til admiralitetet og arbejdet vakte stor beundring i København, så en indberetning blev sendt til kongen.

Som erkendtlighed udnævnte kongen Fabricius til "virkelig justitsråd" den 16. november 1781.

Den 9. april 1783 dør greven på Rolighet.

Omstændighederne efter grevens død, skulle volde mange vanskeligheder for overinspektøren

Administration af grevens økonomi havde i mange år gået gennem hr. Ingemand i København. Da greven var død, måtte Frederik Ludvig forestå forberedelser indtil endelig aftale om begravelse blev besluttet.

Det skulle senere vise sig at blive en opgave med mange komplikationer, før greven kunne gravsættes i familiens kirke, "Vor Frue Kirke" i København.

Tre en halv måned varede det før det "højgrevelige lig kunne stedes til hvile i Vor Frue Kirke!

I begyndelsen af året 1785 er Frederik Ludvigs helbred efterhånden så dårligt, at han beslutter sig for at rejse til København.

Så i juni 1785 rejser han fra Larvik for at søge lægehjælp i hovedstaden. Han er hjemme igen i midten af september. Alligevel viser det sig at han stadig bliver mere svagelig.

Året efter den 4. september 1786 dør overinspektør Frederik Ludvig Fabricius i huset på Langeland.

Da Fredrik Ludvig dør i 1786, er det også enden på 2 generationers virke i Laurvig grevskab. Gennem 60 år har Laurs og Frederik Ludvig Fabricius sat deres spor i det lille samfund.

Efter grev Christian Conrad Danneskjold-Laurvig død i 1783, fortsatte ejerskabet under ledelse af grev Frederik Ahlefeldt på Langeland.

Han tilføjer navnet Laurvig og kalder sig herefter Frederik Ahlefeldt-Laurvig.

I 1805 overgår ejerskabet til den dansk- norske konge Christian den 7.

Ved Norges selvstændighed i 1814 går det over på norske hænder.

Fabricius slægten har sat sine spor i grevskabet. De huskes i mange år derefter, og der er mange minder fra deres og grevskabets tid, bl.a. på museet for Fritzøes jernværker.

Arne Fabricius

Vedbæk den 21 marts 2011